

Carl Johan Sanglert utgår ifrån ett kulturgeografiskt perspektiv och i sin artikel förespråkar han landskapsanalys och presentation av landskap som effekt av ett långt tidsperspektiv, inte att man väljer ut vissa element i ett landskap som särskilt värda att bevara. Genom att istället synliggöra alla tiders påverkan och inverkan på ett landskap, visas kontinuitet i historiens påverkan på ett pedagogiskt tydligt sätt.

Fredrik Svanberg ”gräver ut” Historiska museet, dess arkiv och föremålssamlingar. I likhet med tidigare forskare med museer i fokus tar sig Svanberg an museet i foucaultsk mening och även i mer handfast mening genom att gräva i de mer perifera delarna av museets magasin. Kolonialism och nationalism återfinns, inte helt oväntat, speglat i gamla utställningsrester och -dokumentation. Mer intresseväckande är artefakter skapade av museets anställda utifrån tidiga arkeologers utgrävningsutrustning. Även gamla bevarade museimontrar upptäcks, med avtryck av fornsaker som legat på en yta länge och genom ljusets inverkan avsatt konturer på underlaget. Montelius dödsmask återfinns undangömd bland de gamla montrarna. Svanberg rubricerar dessa ting ”spökmuseet”. En utgrävning på museets gård i samma arkeologiska anda har också skapat möten mellan då och nu. Vid en utgrävning nyligen påträffades en kopia av en vikingatida spännbuckla, spår av en iscensättning av en gravläggning, genomförd av museet någon gång på 1980- eller 90-talet. Föremålscopian registrerades som fornfynd i en databas; diskussion uppstod kring autenticiteten. Skiljet gick mellan de som tyckte att föremålet bara var ett modernt ting, inte värt att lägga kraft på, och andra som menade att det återfunnits i en visserligen modern men ändå arkeologisk kontext och därmed var ett intressant samtidsarkeologiskt vittnesbörd. Slutorden är öppna, men antyder att Svanberg själv önskar den senare, samtidsarkeologiska synen, som enligt honom ger ett helt annat museum.

En intresseväckande och engagerande artikel är Katty Wahlgrens text om ingrävningen på Historiska museets gård i Stockholm. Den inledande beskrivningen av ambitionerna med projektet känns mer som korrekta ståndpunkter i en mångkulturellt medveten tid, men beskrivningen därefter av människors sätt att hantera möjligheten att lämna in objekt för ingrävning (att man gräver ner de föremål folk vill lämna som ”framtidsminnen” i en grop på museets gård) visar att oförutsägbara handlingar ger samtidsarkeologin ett mycket olikartat och tankeväckande innehåll.

Poängen med skriften som helhet är klar. Såväl för

arkeologer som för allmänheten väcker arkeologin som ämne liv i eviga frågor om tillvaron och meningen. Det var en anledning till att jag själv valde arkeologin, och jag tror detta gäller även för många andra som idag är arkeologer. Här är samtidsarkeologin definitivt inne på ett intressant spår. Samtidsarkeologin och den moderna etnologin har också mycket gemensamt. Steget mellan genererna är inte långt. Arkeologen bidrar med erfarenheter av studiet av materiell kultur och dokumentation av ting vi inte känner särskilt väl. Etnologen bidrar med erfarenheter av dokumentation av senare tiders materiella kultur och av människors utsagor. Detta kan bli till ett mycket intressant möte. Även om jag inledningsvis balanserade mellan att vara nyfiken på samtidsarkeologins möjlighet och att samtidigt se vissa banala drag, är min slutsats att det som upptäcks i samtidsarkeologiska sammanhang i övervägande grad hjälper oss att tänka nytt och annorlunda om både oss själva och vår relation till det nära förflutna.

Bodil Petersson, Lund

Ann Renström: *Skogsbyar. Om byar och bybor i Ådalens skogar*. Sollefteå kommuns kulturmiljökommitté. Sollefteå 2006. 263 s., ill. ISBN 91-631-9231-4.

Ann Renström är arkitekt och har tidigare utgivit ett värdefullt arbete om ångermanländsk byggnadstradition, *Ådalen, så bodde landsbygdens folk*, som utkom 1983. I den nya boken skildras ömsint och sakkunnigt människors liv och bostäder i torp och småhemman i skogsbygderna i Sollefteå kommun. Tyngdpunkten ligger på 1800-talets slut och 1900-talets början. Det var under den tiden som befolkningen nådde sitt största antal i dessa ensligt belägna byar, när kolning, skogsarbete, flottning och småjordbruk ännu gav ett levebröd åt många. Boken är synnerligen vackert illustrerad, med ett mycket stort antal färgfotografier, oftast tagna av Renström själv, kompletterade med en del äldre fotografier. Den är försedd med en rik käll- och litteraturförteckning, en noggrann bildförteckning och t.o.m. ordförklaringar till dialektord, som kommit till användning i de många direkta citaten från informanter. Det enda som saknas är en karta över områdets alla byar, vilket faktiskt är en kännbar brist.

Arbetet innehåller tre delar. Den första behandlar den historiska utvecklingen, från 1600- och 1700-talens nybyggare och markröjare, via järnbrukens (Graninge,

Gålsjö) stora betydelse, det fattiga torparlivet, ofta på svältgränsen, och industrialiseringens och skogsruschens dagar, fram till 1930-talets Per Albin-torp och den snabbt accelererande avfolkningen. Det är en väl-skriven skildring, som kanske dock skulle ha vunnit på en större kritisk distans till källorna. Det är föga troligt att agitatoriskt lagda författare som Albert Viksten och Sara Lidman ger den objektiva sanningen om skogsbygdens människors levnadsvillkor. Avsnittet har nog sitt största värde som en återgivning av den bland efterlämnade ättlingar till skogstorparna traderade bilden av ett svunnet förflutet.

Bokens andra del heter "Byggnadstradition". Det är ett kortare men rikt illustrerat och byggnadshistoriskt mycket givande avsnitt. Renström pendlar här mellan en översikt av den ångermanländska folkliga byggnadstraditionen i allmänhet och skogsbyarnas byggnadsbestånd i synnerhet. Renström har i tidigare skrifter drivit tesen att Ångermanlands bondgårdar under 1800-talet och början av 1900-talet i stor utsträckning var byggda som korsbyggnader, dvs. med ungefär kvadratisk form och med fyra rum bildande ett oregelbundet kors, nämligen kök, kökskammare, sal och farstuavdelning. Man kunde i denna byggnad, till skillnad från i parstugan, ha ett sammanhållet murkomplex i centrum, som värmdes husets alla rum. Hon hävdar att denna korsbyggnad geografiskt täckt ett område över Ångermanland och Medelpad, som bildar en gränzon mellan de stora träslotten i Hälsingland och Västerbottens parstugor. I Sigurd Erixons *Svensk byggnadskultur* är denna byggnadstyp inte särskilt uppmärksammas, enligt Renströms i mitt tycke rimliga förmodan för att Erixon uppfattade den som ny-modig i jämförelse med enkelstugan och parstugan. Inte

desto mindre tycks den ha rötter tillbaka till 1700-talet i Ångermanland och den har därefter länge dominerat bland bondgårdarnas manbyggnader. Renström visar övertygande att korsbyggnaden också var mycket vanlig i skogsbyarna kring sekelskiftet 1900.

Den tredje och avslutande delen heter "Byar och by-folk" och omfattar mer än halva boken. Här presenterar Renström ett urval av skogsbygdens gårdar och torp. Läsaren förs till avlägsna byar i t.ex. Ramsele, Junsele, Edsele och Ådalslidens socknar. Somliga av dessa byar är öde sedan många decennier, några är t.o.m. helt försvunna, som Fransåsen i Resele socken, om vilken en informant, en kvinna i 90-årsåldern, född och uppvuxen där, berättar levande och mycket innehållsrikt. Andra har enstaka invånare kvar, andra åter befolkas sommartid men står tomma om vintern. Läsaren får stifta bekantskap med ättlingar till skogstorparna eller "fjällarna" som de kallades av invånarna i tätorterna vid Ångermanälven och Faxälven. Några av dem får också berätta utförligt om livet i "fjällbyarna", och författarens nytagna färgbilder får sällskap av amatörfotografier från mellankrigstiden. Många av dessa berättelser är gripande att läsa, om ett liv med getter och fjällkor, milslånga skolvägar och obetydlig kontakt med yttervärlden bara ett halvt sekel tillbaka i tiden. Det är ett suggestivt och läsvärt avsnitt, man kanske kan säga att det handlar om folklivsskildringar i ord och bild i Sune Jonssons anda, men utan dennes allvarsamma och litet teatraliska personporträtt. Ann Renströms bok är ett kulturhistoriskt värdefullt arbete, seriöst och estetiskt tilltalande.

Mats Hellspång, Stockholm